

## **ІВАНКОВА ВІКТОРІЯ ОЛЕКСІЙВНА**

*Національний університет «Одеська юридична академія»,  
аспірантка кафедри загальнотеоретичної юриспруденції*

### **ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА КАТЕГОРІЇ**

Політичні, соціальні та економічні процеси, які відбуваються сьогодні у світі роблять нагальною потребу вдосконалення законодавства, особливо тих галузей, що покликані регулювати цивільний статус особи, належність майна, відносини між товаровиробниками, ними та споживачами тощо.

Найкращим шляхом досягнення вдосконалення законодавства є розгляд та простежування тих чинників та першоджерел, які були підґрунтям формування сучасної системи законодавства країн з розвинутою ринковою економікою, зокрема європейських. Найбільш важливим підґрунтям в будь-якій науці слугує поняття.

Кожен з авторів в залежності від своїх знань навичок та умінь вкладає зовсім різні істотні ознаки в будь-яке поняття, тому існує так багато досліджень та публікацій у цій галузі. Не зважаючи на таку велику кількість досліджень існує багато прогалин в розумінні використання таких термінів як категорія та поняття.

У філософській та юридичній науці термін «категорія» та термін «поняття» використовують як синоніми. Так наприклад відомий український філософ П. Копнін пише: «Коли йдеться про визначення категорій, то звично вказують, що категорії – найбільш загальні поняття. Це визначення правильно, проти нього важко що-небудь заперечити. Справді, категорії – форми мислення, причому як форми мислення їх без сумніву, необхідно зарахувати до понять» [4, с. 92; 6, с. 25-26]. Таке споріднення досить просто пояснити – це форми людського мислення, яка відчувається інтуїтивно.

Звертаючись до досліджень відомих мислителів, ми вбачаємо різний вектор направленості їх думок, так Арістотель розглядав аналітичну функцію категорій, Г. Гегель аналітичну в поєднанні синтетичною функцією категорій. Завдяки вказаним дослідженням, ми розуміємо, що мислення індивіда, виступає як в формі поняття, так і в формі категорії.

Прийнявши детальному дослідженні ми зустрічаємось з думкою М. Булатова «... можна зробити висновок, що поняття є синтезом категорій. Це співвідношення характерне для теоретичної системи знання, яка будується способом сходження від абстрактного до конкретного. Абстракціями, від яких тут постійно здійснюється рух, є окремі категорії. Мета ж сходження – прагнення зрозуміти той чи той предмет (особливий на певному етапі викладу), скласти про нього поняття. Щоб одержати чітку уяву про специфіку розглянутого співвідношення категорій і понять, порівняймо його із співвідношенням, домінуючим в процесі дослідження ...» [1, с. 117-118].

В цьому випадку поняття ототожнюють з розумінням, тобто змістом поняття є сприйняття індивідом певної інформації, враховуючи рівень розвиненості тієї чи іншої людини.

Влучно зазначав М. Булатов: «Розуміти в загалі, – отже знати, що таке об'єкт, чи його властивості, про які йдеться...» – тобто, тільки за допомогою уяви ми можемо пояснити властивості предмету [5, с. 25].

Виходячи з цього зрозуміло, якщо мислити про внутрішній зміст, то категорія стає поняттям, а якщо до цього процесу додати процес членування дійсності та синтезу дійсності, то поняття набуває більш широкого розуміння, такого як категорія.

З філософської точки зору логіка досліджує поняттєвий зміст категорій мислення. Розглядаючи ланцюг історичного розвитку людського розуміння поняття про категорії, стає зрозумілим відповідь на питання: Що розуміють під поняттям категорія?

Розглядаючи детальніше, стає зрозуміло, що визначеність поняття (причини) полягає в тому, що це знята дія, а поняттєвий зміст – це знята причина. Г. Гегель у своїх працях пояснював це так «...Але цілком інше поняття: чи істинні ці всезагальні визначення самі собою? І звідки вони постають не тільки в моїй свідомості, в моєму інтелекті, але й у самих речах? (Досить часто не звертають увагу на те чи істотні ці визначення).

Інша думка стосовно цього була в Платона, що жодна із протилежностей не істинна сама собою, вони істинні лише як покладаючи себе тотожними одна одній – байдуже, звідки б не взялася, істинність цього змісту [3, с. 389].

Слід звернути увагу, що поняття має й інші значення крім розуміння. Першим хто пояснив даний погляд був Арістотель. Для того, щоб ваше визначення було правильним та зрозумілим, його слід розглядати через поєднання протилежностей, тобто розглядати як сутність і явище. В даному випадку сутність та явище становлять собою спільність, тобто загальне. Явища впливають із сутності, а сутність перетворюється у всезагальність.

Протилежні сторони одного розуміння виражаються у різних сферах, тобто виражені в різних видах, при чому явища які ми розглядаємо не якісь нові, вони походять із тієї інформації, яка вже нам відома. «Гегелівське визначення – закономірний результат аналізу, бо сутність не вичерпує предмет, існує поняття явища та єдності його і сутності, а отже, і специфічна дефініція» [2, с. 392]. Отже, поняття – це єдність загального, особливого й одиничного [3, с. 35].

Стосовно категорії зазначають, що це один із видів понять. Як зазначав М. Булатов «.. – саме поняття розглядають стосовно видів категорій як рід. Отже, категорії – найбільш загальні поняття; водночас поняття є більш загальним, ніж категорії, бо є для останніх родом...» [1, с. 35].

Із приведених вище прикладів зрозуміло, що категоріальна всезагальність не тотожна поняттєвій, а саме категорія містить у собі всі універсальні та всезагальні особливості, а специфічні особливості відходять на другий план. Тому як у понятті в основу лягають крім

всезагальних сторін ще й особливі та одиничні, які допомагають нам відрізнити один термін від іншого.

Отже, чим детальніше розглядається поняття як філософська категорія, тим легше нам усвідомити різницю між категорією та поняттям та використовувати їх в юриспруденції сучасності.

### **Список використаної літератури:**

1. Булатов М. Логические категории и понятия. К: Наукова думка, 1981. 236 с.
2. Гегель Г. Лекции по истории философии. Кн. III. Санкт-Петербург: наука, 1994. 582 с.
3. Гегель Г. Энциклопедия философских наук. Наука логики. М: мысль, 1974. Т. 1. 452 с.
4. Копнин П. Диалектика как логика и теория познания. Опыт логико-гносеологического исследования. М: Наука, 1973. 322 с.
5. Лисий В. Категорії і поняття, їхнє співвідношення. Вісник Львівського університету. Серія філософські науки. 2012. Випуск 15. С. 22–28.
6. Основы логики: учеб. пособие. Для юрид. вузов / Л. С. Сумарокова. – Одесса: Феникс, 2011. – 236 с.

**Ключові слова:** категорія, поняття, всезагальне, синтез, філософська наука.

**Ключевые слова:** категория, понятие, всеобщее, синтез, философская наука.

**Key words:** category, concepts, universal, synthesis, philosophical science.

### **РЯЗАНОВ МИХАЙЛО ЮРІЙОВИЧ**

*Національний університет «Одеська юридична академія»,  
докторант кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,  
кандидат юридичних наук, доцент*

## **ВЕЛИКА ТА МАЛА ТРАДИЦІЇ У ПРАВОВІЙ СПАДЩИНІ УКРАЇНИ**

Процес розвитку українського права в його історичній площині налічує близько тисячі років. На цьому довготривалому шляху кожен з періодів впливу на формування його специфічних характеристик відбувався на динаміці розвитку української правової культури. Це свідчить про те, що історичність права – це характеристика не тільки наявності правового минулого як правового спадку, а свідчення її динаміки та впливу на право сьогоднішнє та подальший правовий розвиток.

Саме тому, питання пов'язані з дослідженням правової спадщини вимагають звернення до сфери традиційного в праві, до категорії правової традиції, яка є комплексом глибоко укорінених й історично обумовлених уявлень про природу права, його ролі в суспільстві й правознавстві, про належну організацію й функціонування правової системи, а також про способи створення, застосування, вивчення, удосконалення права.